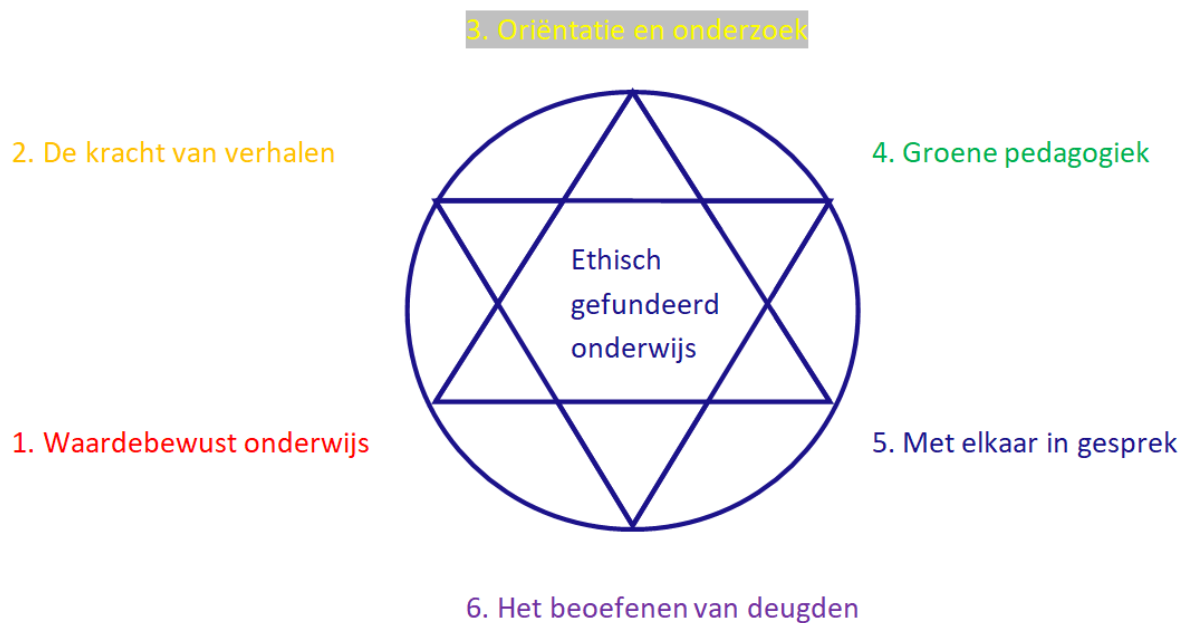


Inleiding

Het sterprogramma *Ethisch bekwaam handelen* is een initiatief van de werkgroep Onderwijs van de Buitenkamer. De Buitenkamer is een denktank op het gebied van ethiek en integriteit. Het sterprogramma biedt onderwijsgeevenden de ingrediënten voor het samenstellen van hun eigen leertraject, toegesneden op de eigen onderwijspraktijk, met als doel hun leerlingen/studenten op te leiden tot ethisch bekwaam handelende personen. Het initiatief tot het sterprogramma is genomen omdat we constateerden dat jongvolwassenen hun opleiding verlaten zonder voldoende te zijn toegerust voor de ethische uitdagingen waarvoor zij komen te staan in de maatschappij:

Posthumus en Vissers geven in hun artikel *(Beroeps)ethiek en Levensbeschouwing*¹... een rake introductie tot het thema '(beroeps)ethiek in het onderwijs'. Zij constateren een lacune in besef en vaardigheden rond moraliteit in het beroepsleven, niet alleen in de publieke sector, maar ook in de private. "Denk aan de verwickelingen rond SNS Bank, Rabo Bank, KPMG, Woningcorporatie Vestia, Ordina, Fugro, Balast Nedam, Imtech, SBM Offshore..." Zij brengen deze lacune in verband met een gebrek aan ethische vorming in het onderwijs, zoals bijvoorbeeld de opleiding bestuurskunde: "Wanneer studenten bestuurskunde na hun afstuderen bij de overheid aan het werk gaan, zijn zij niet ethisch startbekwaam. Zij hebben van heel veel wél kaas gegeten, maar niet van (beroeps)ethiek."²

We noemen ons scholingsaanbod een 'sterprogramma' omdat het is samengesteld rond de zes hoekpunten van een stervormig model. Het is ontwikkeld door Frederike de Jong. Het is het volgende model:



Stermodel *Ethisch gefundeerd onderwijs*

De hoekpunten van het stermodel zijn de volgende:

1. Waardebewust onderwijs: het verkennen van waarden, die ons betrekken bij de kwetsbaarheid van het leven op aarde. Welke waarden vinden we belangrijk?
2. De kracht van verhalen: welke verhalen vertellen wij en laten we bij ons binnenkomen en hoe dragen ze bij aan de vorming van onze identiteit, aan wie wij zijn?
3. Onderzoek en oriëntatie: wat zijn de idealen die wij uitdragen, waardoor wij ons laten leiden in ons leven, ook bij het doen van onderzoek?
4. Groene pedagogiek: hoe geven we de wereld vorm in het besef dat we onderdeel zijn van een groter geheel, de aarde die ons draagt, tezamen met andere levensvormen?
5. Met elkaar in gesprek: hoe spreken we zo, dat we ons ook door de ander laten aanspreken en rekening houden met de ander?
6. Het beoefenen van deugden: hoe vormen we onszelf tot goede mensen?

Achtergrond en verantwoording van het sterprogramma vormt het boek *'Kiezen voor wat van waarde is'* door Frederike de Jong.³ Het stermodel wordt daarin nader verklaard, evenals de filosofie die eraan ten grondslag ligt. De Buitenkamer werkgroep Onderwijs heeft het stermodel van Frederike de Jong aangenomen als een nieuwe manier om naar het onderwijzen van ethiek en integriteit te kijken. Het sterprogramma bestaat uit een aantal trainingsmodulen die aansluiten bij de zes hoekpunten van het model, *toegesneden op de praktijk*. De onderste hoekpunt hebben we in dat kader 'Het beoefenen van deugden' genoemd en de bovenste 'Onderzoek en oriëntatie'. De gedachte erachter is dat oprecht onderwijs en onderzoek een *waarachtig zijn* van de onderwijsgevende en onderzoeker vooronderstelt en een vrije ruimte begrensd door een weloverwogen ethische horizon, te weten een leefbare aarde.

Wat wij voorstaan is het bijdragen aan een paradigmaverandering in het onderwijs. Deze houdt in dat de verhouding tussen feiten en ethiek wordt omgedraaid. Niet langer zijn feiten de basis en is ethiek iets wat erbij komt, maar je neemt als mens verantwoordelijkheid voor wat jij als feiten accepteert. De verantwoordelijkheid voor wat je doet, en dus ook voor het maken van feiten, ligt bij jou als mens en niet bij een van mensen onafhankelijke werkelijkheid. Dat is een veelomvattende omslag, die met alle zes de hoekpunten van het stermodel samenhangt, als één geheel. Onderwijs dat deze omslag realiseert noemen we 'ethisch gefundeerd onderwijs'. In de huidige onderwijspraktijk zien we vaak dat de zes hoekpunten van het stermodel (hetgeen waar ze voor staan) als los zand aan elkaar hangen en niet met elkaar verbonden zijn. Juist die samenhang is kenmerkend voor ethisch gefundeerd onderwijs. Het sterprogramma nodigt ontwerpers van ethiekprogramma's uit om te overwegen hoe de verschillende hoekpunten van het stermodel in hun onderwijs met elkaar samenhangen.

We beogen dus een integrale visie op ethiek te brengen, die in het stermodel tot uitdrukking wordt gebracht. De cirkel die de ster omgeeft staat symbool voor 'een leefbare aarde' als ethische horizon.

We beschouwen ‘een leefbare aarde’ als een sociale en ecologische notie, die richting geeft bij het nemen van beslissingen.

Wij bieden een variëteit aan modules die elk passen bij een hoekpunt van het stermodel. Je stelt als onderwijsgevende je eigen leerlijn samen door het stermodel heen, afhankelijk van behoefte, budget en tijd. Elk van de modules op zich kunnen niet als ethisch gefundeerd onderwijs benoemd worden. De uitdaging is daar in de eigen onderwijspraktijk vorm aan te geven, op een manier die bij de bewuste praktijk past.

Niet in elke module komen alle hoekpunten van het stermodel op holografische wijze terug. In elke module worden elementen aangeboden die bijdragen aan het geheel, die de deelnemers mee terug kunnen nemen naar hun onderwijspraktijk, waar het aanbod in het bestaande onderwijs kan worden geïntegreerd. Je oefent je bijvoorbeeld in ‘deugden’, of in ‘gesprekstechnieken’, of in ‘waardebewust onderwijs’, en je neemt dat mee terug naar je onderwijspraktijk. Dáár kan ethisch gefundeerd onderwijs worden gerealiseerd. De ‘leefbare aarde’ als ethische horizon vormt een verbindende visie die je bij het ontwerp van je onderwijs zoveel mogelijk kunt laten terugkeren. Niet elke module heeft dat als speerpunt, de ene module meer dan de andere.

Het sterprogramma is bedoeld voor onderwijsgevendenden aan *alle* leeftijdsgroepen, van peuterspeelplaats naar basisschool via middelbare school tot vervolgonderwijs, MBO, HBO en universiteit. De ene module is meer geschikt voor jonge kinderen, zoals ATB, ‘Awareness Through the Body’, andere zijn meer geschikt voor voortgezet – of vervolgonderwijs. Per module staat de beoogde doelgroep aangegeven, bovendien kan het aanbod in veel gevallen worden aangepast aan de vraag.

De modules worden aangeboden door *fellows* van de Buitenkamer en door externe aanbieders. We zien het sterprogramma als een groeiontwerp, dat verder met modules kan worden aangevuld. Wij staan open voor een aanbod van nieuwe modules, mits ze passen binnen het door ons ontwikkelde concept.

Werkgroep Onderwijs van de Buitenkamer

<https://buitenkamer.org/>

Noten

¹ Posthumus, L. & Vissers, R. (2019). *(Beroeps)ethiek en Levensbeschouwing*. De Buitenkamer. <https://buitenkamer.org/>

² De Jong, F. (2020). *Ethische vorming in het onderwijs: Tien aanbevelingen*. De Buitenkamer. <https://buitenkamer.org/>

³ De Jong, F. (2022, concept) *‘Kiezen voor wat van waarde is’*, verwacht bij uitgeverij Parthenon.

